

DOI: [10.32702/2307-2105-2018.12.96](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2018.12.96)

УДК 33.339.2964

*К. В. Наконечна,
к. е. н., доцент кафедри глобальної економіки
Національного університету біоресурсів і природокористування України
Я. В. Якубовська,
студентка ОС «Магістр»
Національного університету біоресурсів і природокористування України*

ЕКСПОРТ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЗОНИ ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ З ЄС

*K. Nakonechna
Ph.D., associated professor global economy' department of
National University of life and science of Ukraine, Kyiv
Ya. Yakubovskaya
student of National University of Life and Science, Kiev*

EXPORT OF AGRICULTURAL PRODUCTS OF UKRAINE ON THE FUNCTIONING OF THE FREE TRADE AREA WITH THE EU

Проведено аналіз експортного потенціалу сільськогосподарської продукції України. Надано визначення сутності експортного потенціалу. Зазначено про те, що динаміка обсягів експортного потенціалу агропродовольчою продукцією зросла незначно у 2017 проти 2014 та становила 17,5млн. тонн. У статті наголошено про вагомому частку зернових у структурі експорту України. Пшениця, кукурудза, ячмінь та рапс користуються попитом у понад стасімідесяти країнах світу та зазначено про те, що за результатами 2017/18 маркетингового року Україна впевнено тримається на 6 сходинці у рейтингу експортерів зернових. Здійснено географічна структура експорту зернових України, це Єгипет, Китай, Іспанія, Індонезія і Нідерланди. В статті зроблено висновок про те, що виробництво пшениці в світі в цьому році скоротилося на 14 млн тонн, до 722 млн тонн, що є найменшими показниками з 2013 року. Зазначено про те, що втрати врожаю цього року становлять 8-10%, що є кращим показником, у порівнянні із Європою та Росією, де через погодні умови втрати врожаю сягають 30%.

У статті висвітлено процедуру адміністрування тарифних квот для експорту в ЄС, що здійснюється через систему імпортих ліцензій та за принципом «перший прийшов — перший обслуговується». У статті зазначено географічну структуру експорту молочної продукції, це Польща, Нідерланди, Фінляндія.

Висвітлюється інформація про те, що експорт яєць у 2018 році збільшився на 75%; щодо експорту олійних, про те, що лідируючу позицію за обсягами експорту товарів цієї групи посідає рпак, загалом країни ЄС закупили в Україні близько 60% продукції цієї групи.

Зроблено висновки про те, що інтеграція у європейський торговельний простір може бути реалізована лише за умов забезпечення відповідного інституційного середовища, яке надасть вітчизняним підприємствам можливість адаптувати виробництво до стандартів та вимог європейського ринку, що сприятиме полегшенню їх доступу на ринок ЄС.

Необхідно ініціювати переговори щодо збільшення обсягів тарифних квот, які повністю були використані вітчизняними експортерами протягом дії режиму автономних преференцій з боку ЄС, насамперед, на експорт кукурудзи, меду, яблучного та виноградного соку, а також курятини.

The analysis of export potential of agricultural products of Ukraine was carried out. The definition of the essence of export potential is given. It is noted that the dynamics of the volumes of exotic potential of agricultural products increased slightly in 2017 against 2014 and amounted to 17.5 million tons. The article highlighted the significant share of grain in the structure of Ukraine's exports. Wheat, corn, barley and rape are in demand in more than one hundred and seventy countries of the world, and it is noted that according to the results of 2017/18 marketing year, Ukraine confidently holds on 6 steps in the ranking of exporters of cereals. The geographical structure of grain exports of Ukraine is carried out, namely Egypt, China, Spain, Indonesia and the Netherlands. The article concludes that wheat production in the world this year has decreased by 14 million tons, to 722 million tons, which is the smallest index since 2013. It is noted that harvest losses this year make up 8-10%, which is the best indicator in comparison with Europe and Russia, where the weather conditions result in a yield loss of 30%. The article describes the procedure for administering tariff quotas for export to the EU, which is carried out through the system of import licenses and on the principle "first come - first served". The article describes the geographical structure of the export of dairy products, namely Poland, the Netherlands, Finland. There is information about the fact that the export of eggs in 2018 increased by 75%; concerning export of oilseeds, that the leading position on the volume of export of goods of this group is rape, in the whole EU countries bought in Ukraine about 60% of products of this group. It is concluded that integration into the European trading space can only be realized by providing an appropriate institutional environment that will enable domestic enterprises to adapt production to the standards and requirements of the European market, which will facilitate their access to the EU market. It is necessary to initiate talks on increasing the volume of tariff quotas that were fully used by domestic exporters during the autonomous preferences regime of the EU, first of all, for the export of corn, honey, apple and grape juice, as well as chicken.

Ключові слова: експорт; експортний потенціал; сільськогосподарська продукція; імпорт; імпортна квота; імпортна ліцензія.

Key words: export; export potential; agricultural products; import; import quota; import license.

Постановка проблеми та цілей статті. Виняткові природні багатства і вигідне географічне розташування створюють прекрасну основу для розбудови потужного сільськогосподарського сектору в Україні. На сучасному етапі розвитку економіки України особливо актуальним постає питання трансформації зовнішньої торгівлі, що пов'язано передусім з інтеграцією до ЄС. Український аграрний сектор із потенціалом виробництва, що значно перевищує потреби внутрішнього ринку, є ланкою, що, з одного боку, може стати локомотивом розвитку національної економіки та її ефективною інтеграції в світовий економічний простір, а з іншого – зростання доходів задіяного в аграрній економіці сільського населення, що становить понад третину всього населення країни, може дати мультиплікативний ефект у розвитку інших галузей національної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

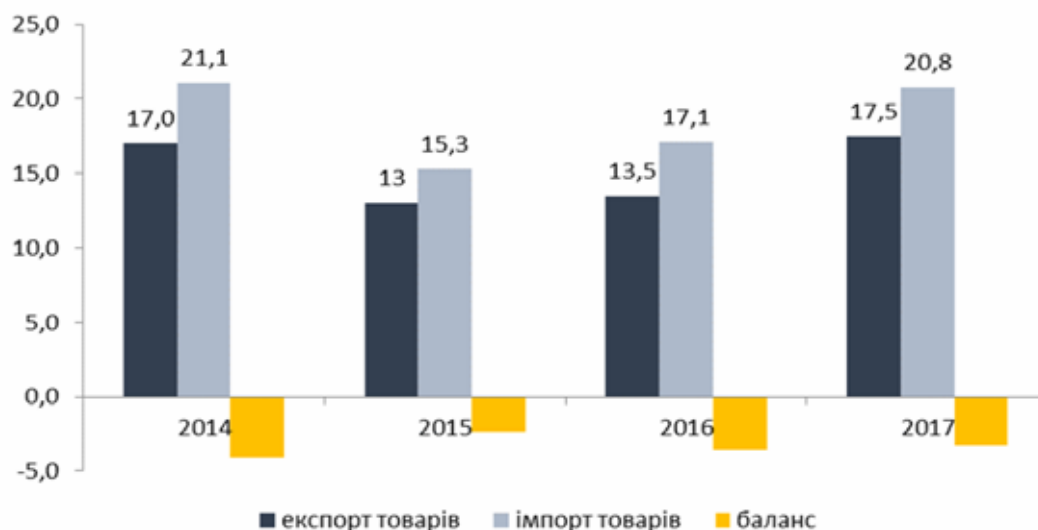
Значну увагу дослідженню проблематики та перспектив експорту вітчизняної аграрної продукції на ринок Європейського Союзу приділено в наукових публікаціях вчених Ю.Е. Губені, Б.Г. Базилюка, В. Сіденка, І. Бережноку, А.С. Гальчинського, О.А. Корнієвського та ін. Слід зазначити, що обговорення економічних вигод і загроз від такої співпраці на фоні економічної і політичної ситуації, яка динамічно міняється, не втрачає своєї актуальності.

Мета дослідження. Аналіз експортного потенціалу України в умовах запровадження ЗВТ України та ЄС для надання рекомендацій щодо його посилення.

Виклад основного матеріалу.

Експортний потенціал – це частина економічного потенціалу країни в аспекті якої формується можливість виробництва експортноорієнтованої продукції. Для забезпечення розвитку експортного потенціалу аграрних підприємств області необхідне впровадження маркетингових служб, підвищення кваліфікації кадрового потенціалу, оновлення матеріально – технічної бази аграрних підприємств області, збільшення виробництва продукції та розширення її номенклатури, зниження собівартості за рахунок залучення

альтернативних джерел енергії, запровадження системи управління якістю продукції на аграрних підприємствах [3].

Графік 1. Динаміка торгівлі з ЄС, 2014-2017 роки, млрд. дол. США

Аналізуючи період 2014-2017 рр., згідно графіка 1, динаміка обсягів експорту змінювалась протягом зазначеного періоду та скоротилась в 2015 до 13 млрд. дол. на 4 млрд. дол., порівнюючи з 2014, і в 2017 становила 17,5 млрд. дол. Обсяг імпорту в 2015 скоротився до 15,3 млрд. дол., з 21,1 млрд. дол у 2014, і в 2017 становив 20,8 млрд. дол. [5, 7].

Можливості, які відкриває угода про асоціацію: доступ до одного з найбільших у світі ринків – понад 150 млн споживачів; спрощені процедури походження на митниці та зменшення їх вартості; гармонізація санітарних та фітосанітарних заходів, технічних регламентів; сприяння виходу української продукції на ринки третіх країн завдяки визнанню української продукції на ринку ЄС; доступ до ринку держзакупівель ЄС; можливість надавати послуги європейським споживачам, відкривати філії в ЄС.

Україна як один із найбільших постачальників сільськогосподарської продукції, зокрема, зернових культур, свого часу отримала назву «житниці Європи», адже завжди була потужним постачальником хліба на ринки світу. І у наш час продукція сільського господарства є однією з основних статей експорту України. Зокрема, наші пшениця, кукурудза, ячмінь та рапс користуються попитом у понад 170 країнах світу. Зернові культури являють собою найбільш значимий клас сільськогосподарської продукції. [1] Загалом, у 2017 році експорт зерна приніс Україні 5,4 мільярда доларів США, це сьома частина усіх надходжень від зовнішньої торгівлі. При цьому, частка пшениці сягає 59% від усього об'єму зернових. За останні роки Україна значно збільшила обсяг експорту зерна на світовий ринок. Згідно з даними Продовольчої і сільськогосподарської організації ООН (FAO) за результатами 2017/18 маркетингового року Україна впевнено тримається на 6 сходинці у рейтингу експортерів зернових. У таблиці 1 наведено динаміку експорту зерна за останні 8 років [16].

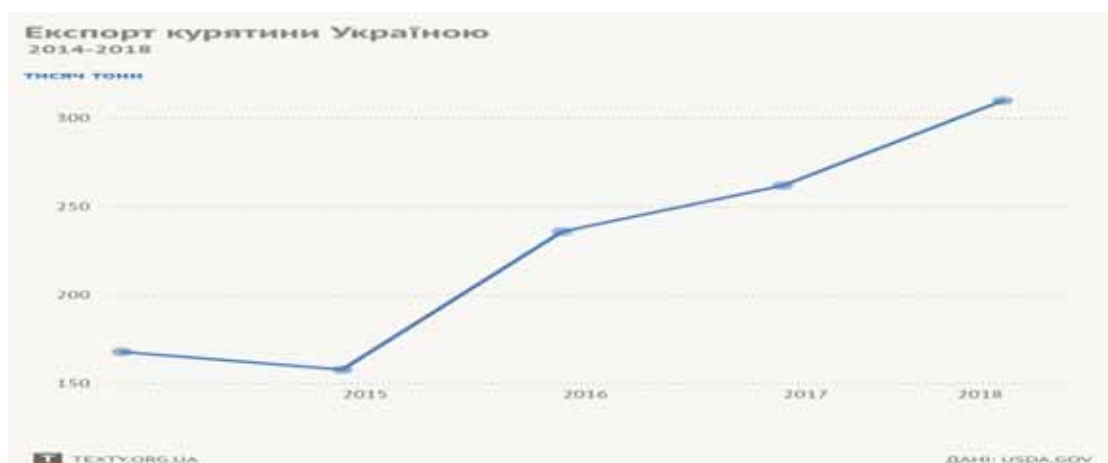
Таблиця 1. Обсяги експорту зернових з України, млн тонн

Сезон	2010/ 2011	2011/ 2012	2012/ 2013	2013/ 2014	2014/ 2015	2015/ 2016	2016/ 2017	2017/ 2018
Пшениця	4,3	5,4	7,2	9,8	11,3	17,4	17,5	17,2
Ячмінь	2,8	5,5	2,1	2,5	4,5	4,4	5,4	4,3
Кукурудза	5,0	15,2	12,7	20,0	19,7	16,6	21,2	18,0
Всього	12,2	23,1	21,9	31,96	34,6	38,4	44,9	40,6

Джерело: [16]

Аналізуючи Таблицю 1, необхідно зробити висновок про те, що за останні роки Україна збільшила експорт зернових на світовий ринок майже в 4 рази. Найбільшими покупцями українського зерна в цей період стали Єгипет – на \$ 724 млн (11,4%), Китай - \$ 594 млн (9,3%), Іспанія - \$ 459 млн (7,2%), Індонезія - \$ 375 млн (5,9%) і Нідерланди - \$ 348 млн (5,5%). В розрізі культур було експортовано: кукурудзи - 18 млн тонн на \$ 2,86 млрд (Китай - 16,4%, Єгипет - 13,6%, Нідерланди - 12,2%); пшениці - 17,2 млн тонн на \$ 2,83 млрд (Індонезія - 13,3%, Єгипет - 11,8%, Бангладеш - 8,7%); ячменю - 4,3 млн тонн на \$ 0,64 млрд (Саудівська Аравія - 41,2%, Китай - 19,3%, Лівія - 6,6%). Виробництво пшениці в світі в цьому році скоротилося на 14 млн тонн, до 722 млн тонн. Такі показники врожаю є найменшими з 2013 року [4]. Через несприятливі погодні та кліматичні умови

аграрії в багатьох регіонах планети не зможуть виконати плани зі збору врожаю. Наприклад, на полях Європи вигоріло близько 20% пшениці, а в Казахстані і Росії, прогнозують втрати від 20 до 25% нового врожаю. Україна цього року теж не уникла проблем. Через ігри погоди, за підрахунками експертів, ми можемо недоотримати близько 8-10% нового врожаю. Якщо порівняти з Європою або тією ж Росією, це набагато кращий показник. Станом на 26 жовтня українські аграрії зібрали 55,8 млн тонн зерна з площі 13,2 млн га (89%) при врожайності 42,4 ц/га. З них зібрано: пшениці – 25,1 млн тонн; ячменя – 7,5 млн тонн; 20,7 млн тонн зерна кукурудзи (66%); гречки – 133 тис. тонн (97%); проса – 75 тис. тонн (92%) . На харчові потреби українцям вистачає п'ятої частини обсягів виробництва пшениці. Проте через недозбір зерна на світовому ринку Мінагрополітики, з метою збереження балансу споживання і експорту українського зерна, підписало меморандум «Про Взаєморозуміння» з учасниками зернового ринку. У ньому зафіксовано обсяг прогнозованого експорту пшениці продовольчої на рівні 8 млн. тонн, що включає в себе також експорт борошна в перерахунку на зерно, і до 8 млн. тонн пшениці непродовольчої. Україна з початку 2018/2019 маркетингового року станом на 24 жовтня експортувала 12,114 млн тонн зернових. На 24.10.2018 експортовано близько 7,1 млн. тонн пшениці, 2,5 млн. тонн ячменю, 2,3 млн тонн кукурудзи, 61 тис. тонн борошна. На 2018/2019 маркетинговий рік в Україні Міністерство сільського господарства США (USDA) прогнозує 16,5 млн. тонн експорту пшениці при врожаї 25,5 млн. тонн. Загалом , американське відомство прогнозує врожай зерна в Україні до 65,6 млн. тонн, а загальний експорт зернових 45,66 млн. тонн) [3]. Мінагрополітики очікує виробництво зернових на рівні 64 млн тонн. Експорт зернових прогнозується на рівні 42,5 млн. тонн [6]. Україна має великий потенціал в якості експортера зернових на світовий ринок. Цьому сприяють родючі землі та працелюбність нашого народу. Проте, необхідно, щоб паралельно з високими врожайми розвивалися переробні підприємства, адже постачаючи за кордон напівфабрикати та готові вироби, наша країна зможе отримати значно більше прибутку. Наразі ми займаємо лідируючі позиції серед світових експортерів зерна.

Графік 2. Експорт курятини з України до ЄС, тис. тонн, 2014-2018

Аналізуючи період 2014-2018 роки, зазначимо, що експорт курятини до ЄС збільшився із 160 у 2014 до 510 тис. тонн у 2018. Цьому сприяють низка чинників, серед яких преференційний режим, наданий ЄС для цього виду агропродовольчого товару, відповідні стандарти якості. Щодо інших видів мяса, то виробництво ВРХ суттєво скоротилось, також спостерігається скорочення виробництва свинини, що негативно відзначається на експортному потенціалі цих товарів разом із тим, що на сьогодні вітчизняні стандарти якості не відповідають стандартам ЄС, що є стримуючим чинником росту експорту.

Відповідно до умов ЗВТ між Україною та ЄС ставка ввізного мита ЄС для частини молочних продуктів Групи 04 (в т.ч. сири всіх видів і кисломолочний сир, молочна сироватка) були зменшені до 0%. Адміністрування тарифних квот для експорту в ЄС здійснюється через систему імпортерських ліцензій (молоко, вершки, згущене молоко та йогурти; сухе молоко; вершкове масло) та за принципом «перший прийшов — перший обслуговується» (перероблені молочні та перероблені масляні продукти). Доступ до ринку ЄС для молочної продукції з України було відкрито 11 січня 2016 р. Тоді перші 10 українських виробників отримали дозвіл на експорт молочної продукції на ринок ЄС. Станом на вересень 2017 р., кількість затверджених експортерів з України до ЄС зросла до 19. Протягом 2016-2017 рр. українські експортери найбільш активно використовували безмитні тарифні квоти на вершкове масло/молочні пасти та сухе молоко. Зокрема, у 2016 р. тарифну квоту на вершкове масло та молочні пасти використано на 46%, а на сухе молоко — на 30%. У першому півріччі 2017 р. ці квоти були використані на 50% та 13,6% відповідно. У 2017 р. розпочалося також використання безмитної квоти на молоко, вершки, згущене молоко і йогурти. Крім того, почали здійснюватися поставки молочної сироватки та сирів (до них тарифні квоти не застосовуються). Основними споживачами української молочної продукції у 2016 р. були — Польща, Нідерланди, Фінляндія. Україна у вересні 2018 року скоротила експорт молочної продукції на 40% порівняно з вереснем 2017 року – до 18,3 млн доларів. Найбільше скорочення відбулося щодо сухого молока (на 48,5%) і масла (на 50,2%) – тобто тих експортних категорій, які приносили основну виручку 2017 року [2].

У 2016 році суттєво було нарощено експорт яєць, який збільшився на 75% і склав 1,48 млрд штук. З початку 2018 року експорт яєць збільшився на 36%, що пов'язано зі зняттям обмежень на експорт з України,

запроваджених низкою країн в минулому році, а також розширенням географії експорту, зокрема, в минулому році розпочались поставки до країн ЄС.

У січні-вересні 2018 року Україна експортувала олійних культур на 1339 млн дол., що на 3% більше показників за відповідний період 2017 року. За цей період лідируючу позицію за обсягами експорту товарів цієї групи посідає рпак. Його експортували 1,7 млн т на суму 698 млн дол. Експортні поставки понад 1,5 млн т сої принесли фермерам виручку в 600 млн дол. Аграрії також експортували 25 тис. т насіння соняшника на 13 млн дол. характерною ознакою січня-вересня стало посилення європейського вектору у експорті олійних культур. Загалом країни ЄС закупили в Україні близько 60% продукції цієї групи. Вперше за останні роки лідируючу позицію у рейтингу найбільших імпортерів вітчизняних олійних посіла Німеччина. Її частка склала 14% у загальному експорті цієї продукції. За дев'ять місяців Німеччина закупила українських олійних культур на суму 191 млн дол. США. Впритул до неї наблизилася Бельгія із часткою 13,2%. Туреччина, яка з початку року очолювала рейтинг основних імпортерів цієї продукції, перемістилася на третє місце (13%). Також олійні культури з України імпортувала Франція (8,2%), Білорусь (6,0%), Нідерланди (5,8%), Іран (5,4%) та Польща (4,6%). Спільна частка цих восьми країн перевищила 70%. У січні-вересні 2018 року Україна експортувала жирів та олій на 3,2 млрд дол. США, що на 8% менше минулорічних показників за відповідний період. Основним експортним товаром цієї групи є олія соняшникова. Її продали на ринки країн світу на суму 2,9 млрд дол. США – на 0,3 млрд дол. США менше, ніж за дев'ять місяців 2017 року.

Домінуючим покупцем жирів і олій українського виробництва традиційно виступає Індія, яка з 2015 року нарощує обсяги закупівель соняшникової олії. Якщо за підсумками 2016 року частка Індії у вітчизняному експорті жирів і олій становила 29,4%, а 2017 року – 34,4%, то лише за дев'ять місяців цього року її частка у структурі українського експорту цього виду продукції склала 42%", - зазначив експерт. Решта основних країн-імпортерів помітно поступаються їй за вартісними обсягами закупівель: Китай – 7,7%, Ірак – 6,1%, Нідерланди – 5,5%, Італія – 5,4% та Іспанія – 4,8%. На ці шість країн припадає близько 72% вартості експорту олій та жирів, розповів Пугачов.

Таким чином, інтеграція у європейський торговельний простір може бути реалізована лише за умов забезпечення відповідного інституційного середовища, яке надасть вітчизняним підприємствам можливість адаптувати виробництво до стандартів та вимог європейського ринку, що сприятиме полегшенню їх доступу на ринок ЄС. Окрім цього, за таких умов будуть спрощуватися процеси прийняття технологічних та інноваційних рішень, що сприятиме підвищенню продуктивності праці та капіталу, стимулюванню оновлення існуючих виробництв та розширенню пропозиції для зовнішнього ринку. Необхідно ініціювати переговори щодо збільшення обсягів тарифних квот, які повністю були використані вітчизняними експортерами протягом дії режиму автономних преференцій з боку ЄС, насамперед, на експорт кукурудзи, меду, яблучного та виноградного соку, а також курятини. У більш віддаленій перспективі доцільно буде провести переговори щодо збільшення обсягів тарифних квот на товари, імпортні тарифи на які поза квотами фактично є заборонними, насамперед, на м'ясо і м'ясопродукти.

Висновки. Необхідно сприяти виробникам у сертифікації для експорту в ЄС виробництв товарів, які можуть стати конкурентними на ринку ЄС при експорті поза тарифними квотами.

Формування ефективного механізму розвитку і реалізації експортного потенціалу України в умовах ЗВТ потребує вирішення органами державного управління перспективних завдань, а саме: забезпечення макроекономічної стабільності та умов для розвитку підприємництва; залучення іноземних інвестицій в Україну; забезпечення функціонування механізмів кредитування і страхування експорту за участю держави; надання державних гарантійних зобов'язань щодо експортних кредитів; погодження заходів, що приймаються у сфері зовнішньоекономічної діяльності, з цілями і задачами Програми реалізації експортного потенціалу України; широке залучення українських ділових кіл до проведення спеціальних заходів щодо стимулювання експорту; створення системи зовнішньоторговельної інформації та інформаційно-консультаційних служб, які включали б їх регіональні і закордонні представництва; організація оперативної роботи державних органів щодо активного просування української експортної продукції на зовнішні ринки та захист вітчизняних експортерів за кордоном.

Використання переваг процесу євроінтеграції, які закладені в рамках Угоди, має сприяти: по перше, встановленню однакових вимог як до національного виробника агропродовольчої продукції, так і до імпортера; по-друге, узгодженню вітчизняної аграрної політики з цілями та принципами САП ЄС; по-третє, постійному зростанню обсягів взаємної торгівлі аграрною продукцією й розширенню її асортименту; по-четверте, усуненню тарифних і нетарифних бар'єрів, які стримують процес лібералізації торгівлі.

Література.

1. Borodina O., Yarovyj V. (2017). "European practice of regulation of land relation threatens and chalanges". *Yevropejska praktyka reguluvannya zemelnyh vidnosyn zagrozy ta vyklyky. Dzerkalo tyzhnya*, Vol. 28. pp.43.

2. Fraser, E. (2015), "Who Owns Agricultural Land in Ukraine?" available at: <http://www.oaklandinstitute.org/who-owns-agricultural-land-ukraine> (Accessed at May 8, 2015).

3. Grabovsky RS, Dadak O., Muzychka Yu.M., Dudyak R.P. (2017). "Prospects of the agrarian sector in the context of integration processes with the EU". *Scientific Messenger of Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies named after S.Z. Gzhyskyj*, vol.19, pp. 35-38.

4. Dobryak, D.S. Martyn, A.G. Palamarchuk, L.V. (2006), "Modern problem of legal base providing of the development of land market", *Zemleustriy kadastr*, vol. 2, pp. 3—7.

5. Вдовенко Н.М, Наконечна К.В., Павленко М.М. Methodical component of the performance of state support producers mechanism. – *Науковий вісник Полісся*. – 2017. – № 4 (12). Ч. 1. – 22-27.
6. Вдовенко Н.М., Наконечна К.В. Особливості структурних змін в економіці України. – К.: Економіка АПК. – #9. – 2018. – ст.56-62.
7. Вдовенко Н.М, Наконечна К.В., Самсонова В.В. Mechanisms and tools of supply regulation in agricultural sector of economy. – *Науковий вісник Полісся*. - №3 (11). – ст.165-169.
8. Кваша С.М., Витвицька О.Д, Наконечна К.В. Механізм державної підтримки сільськогосподарського виробництва. Монографія. – Київ. – Видавничий центр НВДЦ «Аграрна економіка». – 2009. – 224 с.
9. Lysenko V., Koval V., Nakonechna K., Kalian D. (2017). “Modern information technologies in the control systems for complex biotechnical objects of agricultural appointment”, *Information and Telecommunication Sciences*, Vol.2, pp. 38-43.
10. Lysenko V., Reshetyk V., Nakonechnaya K.. Energy effective control systems with complex biotechnical objects. *Machinery and energetics*. Kyiv, Ukraine, 2018. Vol. 9, #3, 271, pp. 25-33.
11. Наконечна К.В. Аналіз впливу факторів зростання аграрного виробництва на його організацію. *Біоресурси і природокористування*. Том 6, №5-6, 2014. ст. 146-150.
12. Наконечна К.В., Листопад В.В. Розвиток урбанізаційних процесів в регіонах України. Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції «Регіональний розвиток України: проблеми та перспективи», КНЕУ, квітень 2017 р., ст. 122-127.
13. Наконечна К. В. Кваша С.М. Прикладна економіка. Навчальний посібник. - 2017. В: Національний університет біоресурсів і природокористування України. 400 с.
14. Наконечна К. В. Проведення національної регіональної політики в напрямі конвергенції регіонів в Україні. *Вісник аграрної науки*. ВЦ НУБіП України. № 247. 2016. ст. 237-244.
15. Наконечна К. В. Особливості національної структури економіки та проведення національної структурної політики в Україні. 2016. *Науковий вісник НУБіП України*. № 246. ст. 325-333.
16. Оліфіренко А. І., Наконечна К. В. Експорт зернових: аналіз результатів 2017/2018 маркетингового року та перспективи у 2018/2019. Конкурентоспроможність аграрного сектору в умовах функціонування зони вільної торгівлі з ЄС: збірник тез 4-ї секції 72-ї науково-практичної студентської конференції «Концептуальні засади збалансованого розвитку аграрного сектору економіки України». – К.: НУБіП України, 2018. – 229 с.
17. Наконечна К.В. Еволюція теоретичних поглядів на регіональні галузеві зміни й зрушення. 2015. *Науковий вісник НУБіП України*. Серія: Економіка, аграрний менеджмент, бізнес. Том 1. Номер 211. ст. 136-140. Sector competitiveness strategy for Ukraine – phase III. Review of Agricultural Investment Policies of Ukraine. Project Report. December 2015. OECD Eurasia. Competitiveness Programme. p.77.
18. Solomon, U. “Simplifying Regulations to Unleash Agriculture in Ukraine”, [Online], available at: <http://www.ifc.org/wps/wcm/connect> (Accessed at 5 September 2014).
19. Agricultural sector of Ukraine. Securing the global food supply (2018). National Investment Council of Ukraine. p.37.

References.

1. I. Borodina O., Yarovyj V. (2017). “European practice of regulation of land relation threatens and chalanges”. *Yevropejska praktyka regulyuvannya zemelnyh vidnosyn zagrozy ta vyklyky*. Dzerkalo tyzhnya, Vol. 28. pp.43.
2. Fraser, E. (2015), “Who Owns Agricultural Land in Ukraine?” available at: <http://www.oaklandinstitute.org/who-owns-agricultural-land-ukraine> (Accessed at May 8, 2015).
3. Grabovsky RS, Dadak O., Muzychka Yu.M., Dudyak R.P. (2017). “Prospects of the agrarian sector in the context of integration processes with the EU”. *Scientific Messenger of Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies named after S.Z. Gzhytskyj*, vol.19, pp. 35-38.
4. Dobryak, D.S. Martyn, A.G. Palamarchuk, L.V. (2006), “Modern problem of legal base providing of the development of land market”, *Zemleustriy kadastr*, vol. 2, pp. 3—7.
5. Vdovenko N. M., Nakonechna K. V., Pavlenko M. M. (2017). “Methodical component of the performance of state support producers mechanism”, *Naukovyj visnyk Polissia*, Vol. 4 (12), pp. 22-27.
6. Vdovenko N. M., Nakonechna K. V. (2018), “ Features of structural changes in the economy of Ukraine”, *Ekonomika APK*, Vol. 9, pp.165-169.
7. Vdovenko N. M., Nakonechna K. V. Samsonova V. V. (2017). “Mechanisms and tools of supply regulation in agricultural sector of economy”, *Naukovyj visnyk Polissia*, Vol. 3 (11), pp.165-169.
8. Kwasha S.M., Vytvyzka O.D., Nakonechna K.V. (2008) *Mehanizm derghavnoy pidtrymky silskogospodarskogo vyrobnyztva* [The mechanism of state support of agricultural production], *Agrarna ekonomika*, Kyiv, Ukraine.
9. Lysenko V., Koval V., Nakonechna K., Kalian D. (2017). “Modern information technologies in the control systems for complex biotechnical objects of agricultural appointment”. *Information and Telecommunication Sciences*, Vol. 2, pp. 38-43.
10. Lysenko V., Reshetyk V., Nakonechnaya K.. Energy effective control systems with complex biotechnical objects. *Machinery and energetics*, Vol. 271, pp. 25-33.
11. Nakonechna K.V. (2014). “Analysis of impact’ of factors of agricultural production’s increasing on its organization”. *Bioresursy i pryrodokorystuvannya*, Vol.6, pp. 146-150.

12. Nakonechna K.V., Lystopad V.V. "Development of urbanization processes in the regions of Ukraine". Zbirka dopovidej na IV Mizhnarodnij naukovo-praktychnij konferentsii [Conference Proceedings of the International Economic Conference], IV International scientific-practical conference [IV International scientific-practical conference], Kyiv National economic university, Kyiv, Ukraine, pp. 122-127.
13. Nakonechna K.V. (2017). Applied Economics. Tutorial. [Prykladna ekonomila. Navchalnyj posibnyk]. *National University of Life and Science*, pp. Kyiv, Ukraine.
14. Nakonechna K.V.(2016). "Conduct of national regional policy in the direction of convergence of regions in Ukraine". *Naukovyj visnyk NUBiP Ukraini*, Vol. 247, pp. 237-244.
15. Nakonechna K.V.(2016). "Features of the national structure of the economy and implementation of the national structural policy in Ukraine". *Naukovy visnyk NUBiP Ukrainy*, vol. 246, pp.325-333.
16. Olifirenko A.I. Nakonechna K.V.(2018) "Export of grain: analysis of 2017/2018 marketing year and prospects in 2018/2019." Zbirka dopovidej na 72 naukovo-praktychnij studentskij konferenziji [Conference Proceedings of the 72 scientifically-practical Student's Conference] ". - K .: National university of Life and Science, 229 p.
17. Nakonechna K.V. (2015). "Evolution of theoretical approaches on the regional industrial changes". *Naukovyj visnyk NUBiP Ukrainy*, Vol. 2011, pp. 136-140.
18. Sector competitiveness strategy for Ukraine – phase III. Review of Agricultural Investment Policies of Ukraine. Project Report. December 2015. OECD Eurasia. Competitiveness Programme. p.77.
19. Solomon, U. "Simplifying Regulations to Unleash Agriculture in Ukraine", [Online], available at: <http://www.ifc.org/wps/wcm/connect> (Accessed at 5 September 2014).
20. Agricultural sector of Ukraine. Securing the global food supply (2018). National Investment Council of Ukraine. p.37.

Стаття надійшла до редакції 08.12.2018 р.